

آموزش والدین

اشاره

شرکت والدین در آموزش کودکانشان به وسیله برنامه ریزان تعلیم و تربیت دوران کودکی، حائز اهمیت است. تجارب در برنامه های مداخله ای مانند آموزش والدین توسط مربیان مجرب و تعلیم دیده، این آگاهی را افزایش می دهد. پذیرفتنی است که برنامه های مداخله ای که در آنها تأکید اصلی بر درگیر کردن مستقیم والدین در فعالیت های پرورش دهنده کودک است، در هر سنی نتایج سازنده ای داشته باشند اما این فعالیت ها هرچه زودتر شروع شوند و هرچه بیشتر ادامه یابند و به صورت نظام دار در مراکز ما شکل بگیرند، به سود کودک و جامعه خواهد بود.

ارتباط با والدین واقعیتی است که نمی توان آن را نادیده گرفت. گاهی این ارتباط تصادفی و بدون جهت است. لیکن روزبه روز بیشتر به این حقیقت خواهیم رسید که ارتباط بین مهم ترین افراد زندگی کودکان- والدین و مربیان- نباید به عهده تصادف گذاشته شود و باید به عنوان یک برنامه نظام دار در آموزش رسمی کشور طراحی گردد.

کلیدواژه ها: آموزش والدین، مربیان آموزش والدین

نقش والدین در دوران پیش از دبستان می تواند به طور عمده بر مشارکت آنان در آموزش کودکانشان متمرکز باشد. مشارکت والدین در دوران اولیه کودکی بسیار حساس و حیاتی است و مبنای ساختار شناختی، تمام فراگیری ها و پیشرفت های کودکان را به وجود می آورد.

در این مشارکت، نقش مربی اهمیت دارد و اساسی ترین نقش او نقش «مربی آموزش والدین» بودن است. مسئولیت عمده و اصلی «مربی آموزش والدین»، ترویج مجموعه گسترده ای از اطلاعات به والدین است. خواه این اطلاعات جدیدترین علم اعصاب باشد خواه توصیه ها و راهنمایی های مفید برای ایفای نقش پدری و مادری، که می تواند والدین را توانمند سازد.

اگر شما پدر یا مادر کودکی باشید، می‌دانید که کار دشوار و پرتب‌وتاب ایفای نقش پدری و مادری، چگونه است. البته اگر کودک شما دارای نیاز ویژه باشد، این مسئله نه تنها دشوار و پرفراز و نشیب بلکه خسته‌کننده است. شما به حمایت و همبستگی با مربیان نیازمندید و برای توانمندسازی شما والدین به‌منظور مواجه شدن با چالش‌هایی که به وسیلهٔ کودکانتان ایجاد می‌شود، به توانمندسازی نیاز دارید.

توانمندسازی از طرف مربیانی که خود نیازمند آموزش در زمینهٔ راهبردهای مشارکت خانواده برای ایجاد و حفظ مشارکت موفق والدین‌اند.

راهبردهایی که والدین از طرف مربیان آموزش می‌بینند تا هنگام رفع نیازهای کودکانشان با آن‌ها برخورد کنند تا در مقابل چالش‌های موجود سپر و ضربه‌پذیر باشند، تمام عمر بر چگونگی رشد کودک، برای اینکه چگونه کودک قادر به یادگیری است و چگونه کودک قادر است خودنظم‌دهنده باشد تأثیر می‌گذارد.

مشارکت صمیمی و پذیرا از طرف والدین نوعی عملکرد حفاظتی، حمایتی و بیولوژیکی دارد که کودک را از استرس و فشارهای زندگی روزانه محافظت می‌کند و به او امکان می‌دهد تا به اندازهٔ کافی «امکانات» عاطفی را رشد و توسعه دهد. آموزش راهبردهایی مانند پربار کردن محیط زبانی و تغذیهٔ مناسب موجب گسترش سریع‌تر رشد مغز و تکامل مطلوب کودک خواهد شد.

آشنایی با پیشرفت‌های غیرمنتظره، به‌ویژه در مورد علم اعصاب، به ما نشان داده است که مغز انسان به شدت «انعطاف‌پذیر و قابل انطباق» است. مغز در حالت بحرانی به عنوان یک واکنش به تجربه، قادر است تغییر کند و سازگار شود (کاسیو پو، برنت سان، شریدن و مک کلینتاک، ۲۰۰۱).

نیز می‌تواند متحول یا اصلاح گردد.

مغز در رابطه با مشکلات و محرومیت‌ها به‌طور قابل توجهی می‌تواند جبران کند. به همین دلیل، برنامه‌ریزان مسئولیت دارند تا آنجا که می‌توانند، رشد و تکامل نوآموزان را تأمین کنند و بهبود بخشند. به نظر می‌رسد که رشد کمال مطلوب مغز در نوآموزان در «دوره‌های بحرانی» رخ می‌دهد؛ یعنی وقتی که مغز با انواع یادگیری‌های ویژه تنظیم و هماهنگ می‌شود. مربی آموزش والدین می‌بایست نسبت به این دوره‌های بحرانی که در رشد و تکامل مغز رخ می‌دهد و در رشد نوآموز مؤثر است، حساس باشد. این یک فرصت است که ما را قادر می‌سازد با فرار گرفتن در معرض رشد طبیعی آناتومی مغز بتوانیم آن را کارآمدتر و بهره‌ورتر بسازیم.

زمانی که والدین مشارکت در آموزش کودکان خود را آغاز می‌کنند، به نظر می‌رسد که رفتارهای مناسب‌تری را در آینده از خود بروز خواهند داد. کودکان پیشرفت‌ها و دستاوردهای بسیار چشمگیری را در ارزشیابی مهارت‌های شناختی، زبانی و

عکس: محمدرضا بهرام / ششمین جشنوارهٔ عکس رشد

حرکتی به دست خواهند آورد؛ به طوری که اعتماد به نفس بسیار زیادی پیدا کرده، در بیان نیازهای اجتماعی و عاطفی-هیجانی خود توانا تر خواهند بود. از والدینی که در این برنامه‌ها شرکت می‌کنند انتظار می‌رود که در تصمیم‌گیری آموزشی، برنامه‌ها، فعالیت‌ها و اقدامات مربوط به کودکان خود حضور فعال داشته باشند. اگر مشارکت والدین صریح، کامل و معنادار باشد، آن‌ها بیشتر حامی برنامه‌ها خواهند بود.

مشارکت والدین در برنامه‌ها پیشرفتی مؤثر تلقی می‌شود و این مشارکت شبیه به عملکرد یک خانواده گسترده است.

آموزش به والدین بدین منظور به کار گرفته می‌شود تا به آن‌ها آموزش دهد که چه چیزی برای کودک بهترین است. از نظر مربی، آموزش والدین اجرای بهترین اعمال و تمرین‌ها را در خانه تشویق می‌کند. از سوی دیگر، حضور والدین در کلاس آموزشی در رشد و پیشرفت کودک حائز اهمیت است.

یک اصل مهم در برنامه‌ریزی آموزش والدین تشریک مساعی مطلوب آن‌ها، حمایت مؤثر و هماهنگی بین دیدگاه والدین و مربی کودکان در مورد آنچه کودک در یادگیری خود می‌بایست تجربه کند، است.

برنامه‌ها در کلاس آموزشی والدین باید شامل اصول نظری و کاربردی در راستای توانایی‌های کودکان باشد.

در آموزش والدین علاوه بر اصول فوق ساختارها، ارزش‌ها و سنت‌های آن‌ها نیز باید شناسایی شود. ارتباط با تک‌تک والدین در کلاس آموزشی آنان می‌بایست اختصاصی نیز باشد و تمام والدین برای بحث و گفت‌وگو دربارهٔ کودک و موضوعات خود فرصت کافی داشته باشند.

باید فعالیت‌های مرتبط با یادگیری کودک را برای والدین اجرا کرد تا سرمشق شود. این فعالیت‌ها را می‌توان با تدوین و تألیف کتاب راهنمای والدین نیز در اختیار آن‌ها گذاشت. چنین آموزشی به والدین می‌تواند کار برجسته و چشمگیری باشد.

مربیان آموزش والدین، می‌توانند تفاوتی چشمگیر و درخور توجه در مهارت‌های والدین و در سطوح مختلف آموزشی-توان بخشی و مشاوره‌ای والدینی که از طریق ثبت‌نام در کلاس‌ها پشتیبانی می‌شوند ایجاد کنند. مساعدت مربیان آموزش والدین می‌تواند مشارکت پربراری برای کودکان فراهم آورد. همان‌طور که والدین در این کلاس‌ها ماهر و کارآزموده می‌شوند، به همین صورت توانمند و مجذوب مشارکت بیشتر در امر آموزش کودکان خود و دیگران می‌شوند. کلاس‌های آموزش والدین که توسط مربیان آموزش والدین هدایت می‌شوند، والدین را با راهبردهای یادگیری و آموزشی، چگونگی اجرا و عملکردها آشنا می‌سازند. مهارت‌هایی را مانند مربیان کمکی در آموزش و حتی طراحان و برنامه‌ریزان در برنامه‌های آموزشی کودکان تعلیم می‌کند.

از آنجا که والدین در دوران اولیهٔ زندگی کودک نقش بسزایی دارند و اولین و مهم‌ترین مربی کودکان و نوآموزان محسوب می‌شوند، برنامه‌ریزان دورهٔ پیش‌دبستان باید تمام راه‌های

ممکن را برای کمک به کودکان و والدین آنان پیدا کنند. در این عرصه، برای به حداکثر رساندن منابع و منافع در دسترس، چیزی جز مشارکت تنگاتنگ والدین در امر آموزش قابل تأمل نیست.

یک برنامهٔ راهبردی مراکز که متمرکز بر مشارکت والدین است، تحولات و اصلاحات کاملی از ارتباط نمونهٔ واقعی با خانواده‌ها به همراه دارد. این نوع دگرگونی و تحول در برنامهٔ راهبردی اغلب همراه با مزایای زیر است:

• افزایش کیفیت آموزشی

• افزایش موفقیت کودک.

مربیان آموزش والدین

مربیان آموزش والدین به افرادی اطلاق می‌شود که در کلاس آموزش‌های لازم را به والدین کودکان ارائه می‌کنند. پس، مربیان آموزش والدین مسئولیت بزرگی دارند. والدین کودکان خردسال بیشتر مایل به مشارکت در تجارب و رویدادهای مراکز آموزشی هستند تا والدینی که فرزندانشان بزرگ‌تر شده‌اند. وقتی والدین به آموزش سال‌های اولیهٔ کودکان علاقه‌مند می‌شوند و با مربیان و کارکنان آموزشی ارتباط نزدیک برقرار می‌کنند، این ارتباط به احتمال بسیار زیاد ادامه پیدا خواهد کرد. برای جلوگیری از کاهش این ارتباط، مسئله مهم و اساسی این است که یک مرکز و کارکنان آموزشی آن با یکدیگر تلاش کنند تا برنامه‌های مناسبی طراحی و اجرا شود؛ برنامه‌هایی که اغلب، فرصت‌های تعامل را برای والدین فراهم می‌آورند.

آموزش والدین در جهت دستیابی به اهداف آموزش قبل از دبستان کودکان و نوآموزان با نیازهای ویژه (استثنایی) بیش از سایر کودکان مؤثر واقع می‌شود.

در کلاس آموزش والدین اصل اساسی تمرکز بر آموزش است. تقدم آموزش والدین بر آموزش کودک اولویت دارد و باید با نظام‌داری سازی آموزش والدین، به تهیهٔ برنامهٔ آموزشی و تدوین مقررات لازم پرداخت. در واقع، بر پایهٔ این اصل، یکی از والدین، ترجیحاً مادر، از حق حداقل یک سال آموزش منظم برخوردار خواهد شد.

در کلاس آموزش والدین چهار اصل به شرح

باید فعالیت‌های مرتبط با یادگیری کودک را برای والدین اجرا کرد تا سرمشق شود. این فعالیت‌ها را می‌توان با تدوین و تألیف کتاب راهنمای والدین نیز در اختیار آن‌ها گذاشت

زیر مورد نظر است:

۱. اصل شناخت ویژگی‌های والدین

۲. اصل تقدم مشاوره بر آموزش

۳. اصل مقارنت آموزش والدین و کودک

۴. اصل تقدم مهارت‌آموزی بر دانش.

اینکه والدین از چه میزان آمادگی برای آموزش و کسب مهارت مورد لزوم برخوردارند، تعیین تقدم زمانی بین مشاوره و آموزش و اینکه مربی والدین لزوماً باید اوضاع و شرایط عملی و مؤثر در آموزش کودک را با آموزش والدین همراه سازد و در نهایت کلیه فعالیت‌های آموزشی متوجه ایجاد مهارت در والدین است و اطلاعاتی که در صورت لزوم به آنان عرضه می‌شود، بر پایه ضرورت‌های مربوط به مهارت‌هاست.

بر اساس اصول فوق، کلاس‌های آموزش والدین، آن‌ها را برای زندگی با فرزندانشان آماده می‌سازد و دادن اطلاعات و آگاهی‌هایی که امکان انتقال به مهارت را نداشته باشند، اولویت نخواهد داشت.

ویژگی‌ها و روش‌های آموزش والدین

مربیان آموزش والدین با مخاطبانی روبه‌رو هستند که شرایط و موقعیت‌های متفاوتی دارند. در این راستا، مخاطبان (والدین) به دلیل پاره‌ای اشتغالات و مسئولیت‌ها، نسبت به امور زندگی و داشتن هدف‌های گوناگون و ویژگی‌های فردی، شغلی، اقتصادی و اجتماعی، ممکن است آمادگی کافی برای سپری کردن یک دوره آموزشی نظام‌دار را نداشته باشند. علاوه بر این، همان‌گونه که مربیان آموزش والدین به سهولت می‌توانند میزان خستگی‌پذیری آنان را در طی جلسات آموزشی ملاحظه کنند، چنانچه اطلاعات جاذبه کافی نداشته باشند یا والدین معنا و مطلوبیت مناسبی در آن‌ها نیابند و خود را در کسب مهارت‌آموزی همچنان ناتوان احساس کنند، به تدریج کلاس آموزشی را ترک خواهند کرد.

بر اساس ملاحظات فوق، آموزش والدین از نظر رعایت پاره‌ای از محدودیت‌ها و ویژگی‌ها از آموزش کودکان و نوجوانان متمایز می‌شود. بر این پایه، برنامه‌ریزان آموزشی و درسی و کارشناسان در تهیه برنامه آموزشی مناسب

برای والدین، لزوماً باید ویژگی‌هایی را مد نظر قرار دهند. در اینجا به بعضی از خصوصیات والدین و ویژگی‌های آموزشی آنان به‌طور مختصر اشاره خواهیم کرد.

➤ انعطاف‌پذیری در زمان

➤ انعطاف‌پذیری در مکان

➤ انعطاف‌پذیری در سن

➤ انعطاف‌پذیری در معیارهای پذیرش (جنسیت- نقش و ...)

➤ انعطاف‌پذیری در محتوای آموزشی و روش‌های تدریس.

انتظار ما پس از پایان دوره آموزش والدین این است که در والدین مهارت و توانایی ایجاد ارتباط مؤثر با کودکان و نوجوانان خودشان ایجاد کنیم.

والدین بر حسب اینکه واکنش‌های متفاوتی در برابر کودکان از خود نشان می‌دهند، نیازمند آن‌اند که به نحوی، احساسات و نگرش‌های خود را به منظور بهسازی روند زندگی، کنترل کنند. در این راستا، دسته‌ای از والدین قبل از آغاز آموزش، ممکن است آمادگی لازم برای همکاری با مربیان را نداشته باشند. برای رفع این مشکل، ضروری است فرصت‌هایی به شرح زیر برای آنان در کلاس فراهم آید.

❖ فراهم‌آوری فرصت‌های تجربی و عملی مناسب به منظور انتقال آگاهی‌های لازم و ایجاد مهارت‌های ارتباطی بین مادر- کودک؛

❖ فراهم‌آوری موقعیت‌های مناسب برای مادر- کودک به منظور بهره‌وری مفید از موقعیت‌های طبیعی موجود؛

❖ ایجاد مهارت لازم در والدین به منظور به‌کارگیری کلیه حواس مؤثر؛

❖ ایجاد توانایی عملکردی در والدین در زمینه فعالیت‌های آموزشی، پرورشی و توان‌بخشی؛

❖ ایجاد مرکز رغبت کودک در کلاس به منظور بهره‌وری تجربی و عملی از آن؛

❖ کمک به والدین، به منظور ایجاد نگرش مثبت به زندگی با کودک؛

❖ کمک به والدین به منظور ایجاد نگرش مثبت، نسبت به پدیده کودک استثنایی (با نیازهای ویژه).

منابع

۱. پرایر، جنیفر و آرچرارد، مورین. (۱۳۸۸). مشارکت خانواده در آموزش و پرورش پیش‌دبستانی. مترجم: علی ایمانی.
۲. جویباری، ۴۴۴ و طاهری، ویدا. (۱۳۷۲). راهنمای آموزش و مشاوره با والدین کودکان مبتلا به نقص شنوایی. تهران: انتشارات تربیت.
۳. زد، لی، مارگارت و دوپیرا، جان. ای. (۱۳۷۳). روش تربیت کودکان پیش‌دبستانی. مترجم: ن. پارسا. تهران: ۴۴۴۴؟
۴. تجارب شخصی در امور آموزشی و برنامه‌ریزی کودکان و نوجوانان.

والدین بر حسب اینکه واکنش‌های متفاوتی در برابر کودکان از خود نشان می‌دهند، نیازمند آن‌اند که به نحوی، احساسات و نگرش‌های خود را به منظور بهسازی روند زندگی، کنترل کنند